

Kırşehir'de, Aşığım Ne Adam (Baht) adlı aşık oyunu bir kimsenin nasıl bir adam olduğu öğrenilmeye çalışılır. Gaziantep'ten Aşık Filan Ne kişi oyunu da öyle. Gemerek'te sofraya başında oynanan söyleşmeli aşık oyunu da böyledir. Nitekim aşığın yüzlerine verilen adlar da bunu kolaylaştırır: Şişkin yüzü = dok (tok); çukurlu yüzü =aç; alt = eşek; üst = bey.

Oyunlarda söz ögesi de gene oyunların işlevi ve eskiliğinin araştırılmasında yardımcı olur. Belli başlı dört ana söz türü vardır: Türküler, maniler, tekerlemeler, yanıltmaçlar, bilmeceler. 1974'te yayınladığım *Oyun ve Bügü* kitabımda yalnız oyun tekerlemeleri için 12 değişik işlev saptamıştım. Bu tekerlemelerin kökenine gidildiğinde bunların işlevlerinin gene toplumun önemli ritüellerinden kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Örneğin, eski Türklerde tarantula gibi zehirli örümceklerin ısırıldığı kişileri sağaltmak için afsun okuyan arbacıların, bakışların iki afsun metni, bugünkü çocuk oyun tekerlemelerine sözcükler ve ölçü bakımından tıpatıp uymaktadır.

Sağaltma işlevine gelince, gerek dramatik oyunlarımızın, gerek bunun dışında kalan oyunların kökenleri Orta Asya ve Şaman kültürüne uzanmaktadır. Şamanın da en önemli işlevlerinden biri hastaları sağaltmaktır. Sağaltım işlevini Anadolu oyunlarında az da olsa buluyoruz. Burada 1979'da Amerika'da yayımlanan halk oyunlarımız üzerine uzun bir incelememde yer alan iki örnekle yetineceğim. Bunlardan birincisi, çocukların belirli günlerde ateş üzerinden atlamalarıyla ilgilidir. Bu tür oyunlar çok yaygındır ve bunun bir arınma uygulaması olduğu bilinmektedir. Ancak Burdur'da çocukların Büyük Paskalya'da (aslında Paskalya ile de bir Hıristiyanlık uygulaması ve inancı sayılmamalı; Anadolu'da Betlem denilerek çok yerde Hıristiyan

olmayan halkça da kutlanmaktadır) oynadıkları Hasır Küfrü'nde eski küfe ve hasır eskisi yığılarak ateşe verilir ve bu ateşin üzerinden atlayarak şu iki dizeyi söylerler:

İnem inem izine/ Hep günahlarımız cavurun gizine.

Alevler söndükten sonra, çocuklar ateşin külünden birer parça alırlar ve tırnaklarının yanlarına sıvarlar; bununla tırnakta ezi dedikleri şeyin bir daha çıkmayacağına inanırlar. Görülüyor ki, arınmanın yanı sıra bu örnekte oyunun sonucunda bir sağaltma bilinci bugün de yaşamaktadır.

İkinci örnek Tarsus yöresindedir. Belki uygulamanın kendisi bir oyun değildir, ama yapılışı cirit gibi at üstünde değnekle oynanan oyunların bir taklididir. Amaç beldeki ağrı ve sızıları sağaltmak için hastanın (ya da hastalığın) korkutulmasıdır. Biri, ucuna mısır püskülü ya da bir mendil bağlanmış uzun bir sopanın üstüne ata biner gibi biner. Ayrıca elinde bir sırık vardır. Hasta karşıda oturur, arkası dönüktür; sırtını, hamur açmak ya da üzerinde yemek yemek için kullanılan yuvarlak bir tahta hedef olarak yerleştirilir. Halk sorar: "Nereye gidiyorsun?"; yanıt "Yaylaya"; yine sorulur "Ne yapacaksın?"; yanıt "Sızıyı vurmaya gidiyorum." Bu söyleşmeden sonra yapma at üzerindeki binici, elindeki sırığı mızrak gibi hastaya atar, sopa hamur tahtasına çarpıp gürültülü ses çıkarır. Bu yirmi kez yinelenirse hastalığın geçeceğine inanılır.

Bu bildirin kapsamı içinde tüm çocuk oyunlarımızı incelemeye olanak bulunmayacağı doğaldır. Tek bir örneğin üzerinde durarak çocuk oyunlarının önemini bu örnekten çıkarmak daha yerinde bir yaklaşım